

Wybrane osobowościowe determinanty wartościowania zadań związanych z małżeństwem i rodziną we wczesnej dorosłości

Hanna Liberska, Alicja Malina

Wprowadzenie

Większość spośród zadań rozwojowych przypadających na okres wczesnej dorosłości związana jest bezpośrednio lub pośrednio z funkcjonowaniem w rolach rodzinnych. Młody dorosły jest zmuszony do dokonywania wyboru, czy angażować się w aktywność zawodową, czy rodzinną, a może poświęcać więcej uwagi życiu towarzyskiemu, by realizować własne cele życiowe. Współcześnie obserwuje się zmiany w zakresie sposobu i momentu realizacji poszczególnych zadań rozwojowych okresu wczesnej dorosłości (Liberska, 2004, 2006; Brzezińska, 2005). Młodzi dorośli dokonują wyboru spośród wielu dostępnych ścieżek rozwoju, ale również podejmują w związku z tym większą odpowiedzialność za kształt swojego życia. W niniejszym opracowaniu założono, że wartościowanie ważności poszczególnych zadań rozwojowych wiąże się z poziomem ich realizacji. Zdaniem autorek związek między wartościowaniem zadań rozwojowych przez dzieci oraz ich rodziców zmienia się, co, jak przypuszczają, może wiązać się ze zmianami w sposobach realizacji zadań rozwojowych w kolejnych pokoleniach.

W pracy analizie poddano także problem związku wartościowania poszczególnych zadań rozwojowych okresu wczesnej dorosłości z cechami osobowości, które również zdają się wiązać z efektywną realizacją zadań rozwojowych okresu wczesnej dorosłości. Realizację zadań rozwojowych zgodnie z literaturą przedmiotu można traktować jako sytuację trudną lub stresową. Trudność zadań może tkwić w cechach zadania lub warunkach, w jakich są one realizowane, bądź we

właściwościach czy cechach jednostki. Do czynników wpływających na umiejętność radzenia sobie z sytuacjami trudnymi i stresującymi zalicza się, w zależności od koncepcji: poczucie koherencji, optymizm życiowy, poczucie władnej wartości i skuteczności, umiejscowienie kontroli oraz analizowane w niniejszym opracowaniu cechy osobowości (por. Tyszkowa, 1990).

Rozwój człowieka w okresie wczesnej dorosłości

Wskazanie na istnienie uniwersalnych stadiów rozwojowych, których granice czasowe są dość ściśle zarysowane, pozwala określić, jakie zadania powinien zrealizować rozwijający się człowiek, by w pełni wywiązać się z oczekiwań stawianych mu przez otoczenie. Jako że obszarem zainteresowań w niniejszym opracowaniu jest okres wczesnej dorosłości, zostanie w tym miejscu przybliżona specyfika tego okresu rozwojowego.

Okres wczesnej dorosłości przypada zwykle na czas między 20.–23. a 33.–35. rokiem życia. Trudno jest ściśle określić te granice, ale z pewnością niemożliwe jest mówienie o dorosłości dopóty, dopóki człowiek nie osiągnie pełni dojrzałości w sensie biologicznym i nie jest przygotowany do pełnego uczestnictwa w życiu społecznym. W badaniach Jensena (1997, za: Gurba, 2005) młodzi Amerykanie wśród wskaźników osiągnięcia progu dorosłości wymieniali: branie odpowiedzialności za własne działanie, podejmowanie decyzji na podstawie własnych przekonań i wyznawanych wartości, uniezależnienie się od wpływu rodziców i innych osób oraz partnerskie stosunki z rodzicami. Natomiast takie wydarzenia życiowe, jak zakończenie edukacji, zawarcie związku małżeńskiego czy rodzicielstwo nie zostały zakwalifikowane jako wyznaczniki dorosłości. Prawdopodobną przyczyną takiego stanu rzeczy jest fakt, że współcześnie młodzi dorośli często późno podejmują decyzję o zakładaniu rodziny i podjęciu pracy zawodowej i stosunkowo długo się kształcą w porównaniu z poprzednimi pokoleniami. Kluczem do zrozumienia, czym jest dorosłość, wydaje się zatem pojawienie się poczucia, że jest się gotowym do wypełniania „dorosłych” ról i podejmowania „dorosłych” zadań, a nie samo ich podejmowanie. Najtrafniejsze i najbardziej uniwersalne zdaje się zatem definiowanie dorosłości jako subiektywnie odczuwanej gotowości do założenia rodziny i wzięcia pełnej odpowiedzialności za siebie i inne osoby oraz uzyskanie autonomii.

Wczesną dorosłość można podzielić za Levinsonem na podokresy. Levinson wyróżnia okres wczesny, związany z wchodzeniem w role społeczne charakterystyczne dla danej kultury, okres środkowy traktowany jako pełnia dorosłości oraz okres końcowy związany z wycofaniem energii i przeniesienie jej na nowe

obszary, które staną się istotne na etapie średniej dorosłości (Brzezińska, 2005). Okres środkowy jest więc tym, który faktycznie stanowi kwintesencję dorosłości. Pozostałe dwa podokresy: wczesny i późny to niejako okresy przejściowe zapewniające jednostce płynne przejście z jednej fazy rozwojowej do kolejnej – zabezpieczające jej psychikę przed przykrymi doznaniemami związanymi ze zbyt gwałtownymi zmianami.

Pojęcie zadań rozwojowych

Pojęcie zadania rozwojowego wprowadził do psychologii R.J. Havighurst, określając je jako „rozwiązywanie problemów typowych dla danego okresu życia” (Gurba, 2005, s. 204). Havighurst definiuje zadanie rozwojowe jako zadanie, które jednostka powinna rozwiązać w określonym momencie swojego rozwoju. Koncepcje zadań rozwojowych zakładają, że istnieją pewne fundamentalne i uniwersalne zadania rozwojowe, które realizowane są w ciągu życia. Właściwa realizacja zadań rozwojowych stanowi w tej koncepcji najistotniejszy przejaw rozwoju. Według Havighursta właściwe wywiązywanie się z realizacji zadań w określonym stadium rozwojowym czyni jednostkę szczęśliwą, ponieważ zapewnia jej aprobatę społeczną oraz pozwala na realizację zadań rozwojowych przypisanych kolejnym okresom rozwojowym. Pomyślna realizacja zadania rozwojowego wiąże się również, zdaniem Havighursta, z pojawieniem się „momentu wyuczalności”, „czyli momentu całkowitego przygotowania jednostki pod względem biologicznym i motywacyjnym i społecznym do wypełniania zadań” (Waldowski, 2002, s. 57). Niewypełnienie zadań rozwojowych lub ich realizacja w niewłaściwym czy niepełnym zakresie uniemożliwia uzyskanie kolejnego stadium rozwojowego, hamuje pełny udział jednostki w życiu społecznym, czyniąc ją tym samym nieszczęśliwą. Mogłoby się zdawać, że jest to pogląd dość deterministyczny i wskazuje na istnienie tylko jednej właściwej ścieżki rozwoju, jednak zwolennicy koncepcji zadań rozwojowych mówiąc o uniwersalnych zadaniach, które każdy z nas powinien zrealizować, podkreślają, że sposób ich realizacji jest sprawą indywidualną, uzależnioną od wewnętrznych predyspozycji i konstrukcji psychicznej. Zdaniem Havighursta zadania rozwojowe, a w szczególności sposoby ich realizacji, konstytuują się bowiem w wyniku oddziaływań z trzech źródeł: dojrzewania somatycznego, nacisku kulturowego oraz posiadanych aspiracji, które zostały wytworzone we wcześniejszych okresach rozwojowych.

W dalszej części pracy szczegółowo prezentujemy teorię zadań rozwojowych Roberta Havighursta dostarczającą ram teoretycznych dla analizy zmiennych.

Teoria zadań rozwojowych Roberta Havighursta

Teoria Havighursta zakłada, że sukces rozwojowy zależy od kompetencji intelektualnych, emocjonalnych i społecznych (Newman, Newman, 1979). Havighurst przyporządkował zadania rozwojowe do kategorii dotyczących: osiągnięcia niezależności, dawania i odbierania uczuć, związków społecznych, ról płciowych, rozwoju fizycznego, samoświadomości oraz stosunku do siebie i świata. W swych rozważaniach nad rozwojem człowieka odwoływał się do obserwacji, wywiadów i rozmów z uczonymi zajmującymi się naukami społecznymi (Przetacznik-Gierowska, Tyszkowa, 2000). Odwołuje się on również do pojęcia interakcji jednostki z otoczeniem i stwierdza, że ramy czasowe, w których pojawiają się dane zadania rozwojowe, są określane przez społeczeństwo, w którym jednostka żyje i rozwija się. Każde społeczeństwo charakteryzuje się określonym tempem przechodzenia jednostek do niego przynależących od jednego stadium do kolejnego. Tempo to jest określane przez normy społeczne, a realizacja zadań rozwojowych definiowana przez przyjmowane role społeczne. Jednocześnie opisany powyżej proces podlega przemianom historycznym, a samo społeczeństwo zmianom strukturalnym, co z kolei wpływa na tempo rozwoju jednostek (Gurba, 2005, s. 204).

Havighurst wyróżnia 6 stadiów rozwojowych, przy czym okresowi wczesnej dorosłości przypisuje następujące zadania rozwojowe: rozpoczęcie pracy zawodowej, wybór towarzysza życia, nauka życia ze współmałżonkiem, założenie rodziny, wychowanie dzieci, prowadzenie domu, podjęcie odpowiedzialności obywatelskiej, znalezienie pokrewnej grupy społecznej (Havighurst, 1981). Warto podkreślić, że zadania muszą być, według autora koncepcji, realizowane zgodnie z wyżej wymienioną kolejnością (Turner, Helms, 1999). W związku z tym, że obecnie społeczeństwo staje się bardziej tolerancyjne na odchodzenie od tradycyjnego wzorca i trudno jest już mówić o punktualności w realizacji zadań rozwojowych, psychologowie toczą dyskusję dotyczącą ujmowania rozwoju w kategoriach normatywności.

Wszystkie zadania, które wymienia Havighurst, jako specyficzne dla okresu wczesnej dorosłości, odnoszą się do relacji z drugim człowiekiem i służą zaspokajaniu potrzeb osoby je realizującej (potrzeby afiliacji, oparcia, poczucia bezpieczeństwa i innych). Dla przykładu realizacja zadania rozwojowego, jakim jest podjęcie pracy zawodowej, wiąże się nie tylko z nabywaniem nowych kompetencji („okresem przyuczania”), wchodzeniem w nowe role (np. rola podwładnego), ale także z podejmowaniem nowych form aktywności (np. doskonaleniem zawodowym) itp. Zaspokajają potrzebę bezpieczeństwa (finansowego), potrzebę przynależności do grupy (pracowniczej), potrzebę bycia użytecznym (grupie pracow-

niczej, pracodawcy), czy wiedzy. Wydaje się zatem, że podstawowa umiejętność, jaką powinien opanować młody dorosły, to umiejętność czerpania „korzyści” w postaci samorozwoju, z typowych dla tego okresu rozwojowego relacji z drugim człowiekiem.

Współczesne zmiany w zakresie realizacji zadań rozwojowych okresu wczesnej dorosłości

Dorosłość stanowi okres trudnej próby dla psychiki człowieka. Z jednej strony jest to czas osiągnięcia pełni sił, potencjału energetycznego, czas woli i możliwości działania. Z drugiej strony młody dorosły doświadcza całego spektrum trudności związanych z wchodzeniem w nowe role społeczne. W związku z tym faktem jest zmuszony podejmować trudne decyzje i rozwiązywać dylematy związane z realizowanymi zadaniami rozwojowymi (Brzezińska, 2002). Wydaje się jednocześnie, że sytuacja „dojrzałej nowoczesności” zdeterminowała zmiany w zakresie realizacji podstawowych zadań rozwojowych młodych dorosłych, a co za tym idzie – wymusza redefinicję podstawowych pojęć i przyjęcie nowego punktu widzenia problemu. Era globalizacji to okres, w którym napotykanego ryzyko i zagrożenia nabierają nowego charakteru. Zarówno przekształcenia podmiotowości, jak i globalnej organizacji społecznej, wywołują niepokoje i prowadzą do widocznych zmian w zakresie funkcjonowania jednostki (por. Giddens, 2008).

Etap wchodzenia we wczesną dorosłość wiąże się z szczególnymi trudnościami, niespotykanymi z taką intensywnością na innych etapach życia, jak podejmowanie nowych ról społecznych, określenie celów życiowych i budowanie obrazu siebie i swojego otoczenia na przyszłość przy jednoczesnej próbie sprostania oczekiwaniom społecznym. We wczesnej dorosłości człowiek napotyka wszystkie z klasyfikowanych przez Tomaszewskiego sytuacji trudnych, generujących stres, do których zalicza się: zadania nowe, zadania na granicy możliwości, zadania złożone, zadania zmienne, zadania konfliktowe. Jest to czas, w którym pojawia się ogrom ambiwalencji i sprzeczności w stosunkach jednostki z innymi ludźmi wymagających przezyciężenia. Levinson opisując zadania rozwojowe wczesnej dorosłości, wspomina, że poza okresem szczytu możliwości fizycznych jest to okres dramatyczny, bo jednostka musi podjąć i zrealizować różnorodne zadania życiowe, decydujące o przebiegu jej dalszego życia (określenie miejsca w życiu społecznym, wybór pracy, partnera itd.). Wielość ról społecznych powoduje przeciążenia i konflikty, z którymi młody dorosły musi sobie poradzić.

Dodatkowo transformacja społeczno-kulturowa stanowi dla młodych dorosłych źródło wyzwania, nowych możliwości, ale i zagrożeń. Do współczesnych

czynników ryzyka zalicza się zwiększoną mobilność, przekraczanie granic i poszerzone pole eksploracji w sferach: fizycznej, psychicznej i społecznej (Brzezińska, 2005). Zjawiska te wiążą się bezpośrednio z działaniami jednostek poprzez wpływ na zmiany w zakresie ról społecznych, możliwości rozmaitych wyborów stylów życia, wartości i norm. Zmienia się charakter związków z innymi ludźmi, rola kobiety i mężczyzny, stosunek do pracy i do siebie, w tym do własnej seksualności. Jednocześnie model emocjonalnej niezależności, dominujący w kulturze Zachodu, przyczynia się z jednej strony do zwiększenia autonomii rozwoju jednostki, z drugiej zaś strony do wzrostu napięć w relacjach. Pojawiające się zmiany w sposobach realizacji ról dodatkowo narażają młodych dorosłych na stres związany z konsekwencjami egalitaryzmu emocjonalnego (Liberska, Matuszewska, 2006). Większa wolność wywołuje stres, wiąże się bowiem z koniecznością podejmowania decyzji, wzięcia odpowiedzialności oraz poniesienia konsekwencji wynikających z poczucia wolności innych uczestników interakcji.

Realizację zadań rozwojowych można zatem określić mianem sytuacji trudnej lub stresowej, to jest sytuacji, w której wymagania sytuacji mogą przewyższać możliwości radzenia sobie. Trudność zadań może tkwić w cechach zadania lub warunkach, w jakich są one realizowane, bądź we właściwościach czy subiektywnych cechach jednostki działającej (Tyszkowa, 1977).

Namacalnym niemalże dowodem na trudną psychologicznie sytuację młodych dorosłych są zarówno dane pochodzące ze źródeł obiektywnych, jak i informacje pochodzące z subiektywnych relacji samych młodych dorosłych. Tylko jedna trzecia młodych dorosłych deklaruje zadowolenie ze swojej pracy zawodowej, zdobytego wykształcenia i warunków bytowych. Tylko 10% młodych dorosłych opisuje swoje życie jako szczęśliwe, a swoje perspektywy na przyszłość w pozytywnym świetle widzi 50% badanych. Obiektywne informacje wskazują, że w dalszym ciągu wielu absolwentów wyższych uczelni pozostaje bez zatrudnienia, a jeśli pracują, to ich średnie zarobki nie przekraczają 2000 zł netto. Jednocześnie ponad 80% osób ankietowanych deklaruje, że oboje małżonków pracuje w pełnym wymiarze godzin, by żyć na oczekiwanym poziomie. Wiąże się to niejednokrotnie z rezygnacją z takich świadczeń socjalnych, jak na przykład urlop wychowawczy (Diagnoza społeczna 2009, http://www.diagnoza.com/pliki/raporty/Diagnoza_raport_2009.pdf).

Inna przesłanka pozwalająca wnioskować o szczególnych trudnościach, z którymi trzeba się zmierzyć w okresie wczesnej dorosłości, to fakt, że według Listy Stresujących Zdarzeń Życiowych Homesa i Rahe zdarzenia życiowe wczesnej dorosłości, takie jak małżeństwo, ciąża, zmiana pracy znajdują się u szczytu piramidy i są zaliczane do najbardziej stresujących. Stres mogą wywoływać tak poważne zdarzenia życiowe, jak śmierć bliskiej osoby czy strata pracy, zagrożenie zdrowia,

jak i drobne wydarzenia, zmartwienia związane z prowadzeniem domu, wymaganiami zwierzchników, rosnącymi cenami itd. (Ogińska-Bulik, Juczyński, 2008, za: Lazarus i inni, 1980). Rozbudowane poczucie odpowiedzialności, konflikt ról zawodowych i rodzinnych, psychiczne obciążenie pracą, praca pod presją, niepewność dotycząca statusu społeczno-ekonomicznego, mają swoje uwarunkowania podmiotowe i pozapodmiotowe.

„Fakt, że ludzie dorośli pod wpływem wymagań swej biologii i społeczeństwa zakładają rodzinę i podejmują pracę, wyznacza w sposób ogólny repertuar ich czynności” (Pietrasiański, 1990, s. 73), które nazywamy w tym opracowaniu realizacją zadań rozwojowych. Choć zadania rozwojowe zdrowych, dorosłych ludzi wydają się być uniwersalne, to sposoby ich realizacji są uzależnione od właściwości jednostki i sytuacji, w jakiej się znajduje. Zachodzące zjawiska społeczne – zmiany w obrębie podstawowych ról społecznych oraz podejmowanie nowych ról wymuszają na jednostkach próbę adaptacji do trudnej sytuacji. Wraz ze zmianą sytuacji następuje zmiana struktury aktywności i efektywności jednostek. Koniecznym w związku z powyższym wydaje się eksploracja i opis czynników związanych z efektywnym radzeniem sobie z zadaniami rozwojowymi współczesnych młodych dorosłych. Identyfikacja czynników, które korelują z efektywnością radzenia sobie z zadaniami rozwojowymi młodych dorosłych pozwoli na modyfikację realizowanej wobec nich polityki społecznej (na poziomie ponadjednostkowym), czy programów wspierających rozwój i praktyki terapeutycznej (na poziomie jednostkowym). Wobec wzrostu negatywnych zjawisk, (emigracja, bezrobocie, wzrastająca liczba rozwodów, zmiany w epidemiologii zaburzeń psychicznych, starzenie się populacji) aktualnie z praktycznego punktu widzenia, interwencja w tym zakresie wydaje się być jednym z najistotniejszych zadań psychologów.

Czynniki determinujące sposób realizacji zadań rozwojowych

Wcześniejsze prace wskazywały już na ważność pewnych czynników podmiotowych i sytuacyjnych dla realizacji zadań rozwojowych, w tym zadań rozwojowych młodych dorosłych. W niniejszym opracowaniu zakłada się, że sposób realizacji podejmowanych w okresie wczesnej dorosłości zadań rozwojowych wyznacza wartość, jaką przypisuje się poszczególnym roloom wynikającym z pełnienia tychże zadań.

Zadania rozwojowe i sposoby ich realizacji wiążą się z celami życiowymi. Ich treść i sposób uporządkowania w czasie konstytuują perspektywę życiową czło-

wieka (Liberska, 2004). Ich osiągnięcie pozwala odczuć jednostce spełnienie, daje satysfakcję i przyczynia się do dalszego rozwoju (Soińska, 2002). Według Zbigniewa Łosia pomyslna realizacja sformułowanych wcześniej przez podmiot zadań rozwojowych zależy przede wszystkim od: wewnętrznej i zewnętrznej adekwatności środków realizacji zadania, możliwości kontroli przez podmiot stanu własnego i możliwości zapanowania nad ubocznymi skutkami aktywności. Adekwatność wewnętrznych i zewnętrznych środków realizacji zadania autor rozumie jako umiejętność i możliwość korzystania z posiadanych przez podmiot predyspozycji (adekwatność wewnętrzna) i warunków otoczenia (adekwatność zewnętrzna), (Łoś, 1997). Z kolei według Richarda Lazarusa ocena bodźca (sytuacji) jako znaczącego z perspektywy celów i interesów osoby zwiększa jej szansę na realizację tych celów i prawdopodobieństwo wejścia w sytuację (Lazarus, Folkman, 1984).

Sposób realizacji zadań rozwojowych młodych dorosłych pozostaje również w zależności od tak zwanych zgeneralizowanych sposobów działania, czy też stylu życia (Siciński, 1976). Determinują one „styl bycia” i sposób działania. Wczesna dorosłość jest czasem na znalezienie źródeł wsparcia społecznego, sposobów relaksowania się i spędzania wolnego czasu czy radzenia sobie z napięciami, a sposób realizacji tych czynności determinuje między innymi wspomniany styl życia. Na styl życia składają się: tempo aktywności, równowaga pracy i czasu wolnego, ustalenie koła przyjaciół o różnym stopniu bliskości oraz wybór aktywności życiowych zgodnych z akceptowanymi wartościami (Brzezińska, 2002).

Levinson w ramach swojej kompleksowej koncepcji rozwoju człowieka wskazywał, że wpływ na realizację zadań rozwojowych mają zarówno czynniki biologiczne, jak i społeczne, w tym oczekiwania społeczne, stereotypy, jak czynniki psychologiczne (na przykład reprezentowany styl przywiązania czy poczucie kontroli, samoocena, także cechy osobowości). Ich wpływ nie został jednak dokładnie zweryfikowany empirycznie, a w związku z faktem, że teoria potwierdza ich znaczenie dla realizacji zadań rozwojowych, ich badanie wydaje się uzasadnione.

Ponieważ, jak wcześniej starano się wykazać, okres wczesnej dorosłości należy traktować jako okres szczególnie stresujący, to zasadne jest omówienie wiodących koncepcji radzenia sobie ze stresem i trudnościami. Zgodnie z uznaną koncepcją stresu Lazarusa i Folkman, radzenie sobie z zagrożeniem jest uzależnione od właściwości jednostki i od właściwości samej sytuacji. Dlatego zalecają oni, by radzenie sobie badać w odniesieniu do konkretnych sytuacji – w tym przypadku realizacji zadania rozwojowego (Sęk, 1991).

Odporność na sytuacje trudne jest zdaniem Tyszkowej (1972) zależna od następujących właściwości jednostki: typ układu nerwowego i zaburzenia

funkcjonowania tego układu; stopień organizacji schematów poznawczych i czynnościowych oraz ich zasób; osobowość, w tym nawyki reagowania na sytuacje trudne. Osobowościowe wyznaczniki odporności na sytuacje trudne obejmują wszystkie ważne składniki systemu osobowości i ich wzajemne powiązania: treść i siła potrzeb, dążenia, aspiracji; obraz samego siebie i samoocena; stopień lęklności i poczucie zagrożenia; światopogląd i ogólne cele życiowe (inaczej: ideologia); dojrzałość społeczno-emocjonalna; nawyki reagowania na trudności (Tyszkowa, 1972). Założenie o znaczeniu wyżej wymienionych czynników dla jakości funkcjonowania potwierdza teoria osobowości efektywnej Obuchowskiego, w której efektywność radzenia sobie w obliczu trudności ujmuje się jako utrzymanie optymalnej skuteczności w warunkach wzrastającej trudności zadań (Obuchowski, 1982). Skuteczność zdaniem cytowanego badacza jest funkcją trzech czynników: osobowości człowieka, stylu jego działania i układów społecznych. Także M. Plopa wśród psychospołecznych determinant odporności na sytuacje trudne wymienia: twardość osobowości, poczucie kontroli, siłę ego i kompetencje społeczne. Podsumowując, do czynników wpływających na umiejętność radzenia sobie z sytuacjami stresującymi zalicza się, w zależności od koncepcji: poczucie koherencji, optymizm życiowy, poczucie władnej wartości i skuteczności, umiejscowienie kontroli, cechy osobowości.

W literaturze przedmiotu ciągle obecna jest teza o normatywnym charakterze zadań rozwojowych. Większości ludzi w tym samym okresie rozwojowym przypisywane są podobne cele. Jednak konieczne jest zwrócenie uwagi na fakt, że sposób ich realizacji jest uzależniony od wielu czynników wewnętrznych i zewnętrznych, jak czas historyczny, kontekst kulturowy czy aktualna sytuacja społeczna.

Pojęcie wartości

Kompetencja planowania własnego życia, tworzenia celów i działanie zmierzające do osiągnięcia tych celów uważane są za najważniejsze rozwojowo formy działalności w okresie wczesnej dorosłości. Problemem na tym etapie może być realizowanie nowych ról życiowych jedynie w związku z naciskami społecznymi, a nie umieszczanie ich w ramach wyznawanego systemu wartości i nieuwzględnianie w ramach szerszego planu działalności (Brzezińska, 2005). Dlatego badanie systemu wartościowania zadań rozwojowych młodych dorosłych wydaje się być istotne z perspektywy możliwości ich realizacji.

Wartości to preferencje związane z poziomem poznawczym i wpływem kultury, świadome i wyważone w stałych przekonaniach, ogólnych i łatwo werbaliz-

zowanych, które można badać bezpośrednio poprzez werbalne odpowiedzi na wprost zadane pytania. System wartościowania określa, co dla osoby jest pożądane, ważne i wartościowe – dostarcza kryteriów takiej oceny (Zalewska, 1999). Wartości określa się również jako pożądane, transsytuacyjne cele, które różnią się ważnością tak jak zasady, którymi ludzie kierują się w życiu (Rokeach, 1973). Pomiar wartości polega na porządkowaniu jakiegoś ich zbioru (w tym przypadku zadań rozwojowych okresu wczesnej dorosłości) zgodnie z hierarchią ważności. Innymi słowy wartościowanie polega na ocenieniu siebie i świata w sposób świadomy i wymagający odwołania się do wyartykułowanych standardów (Jarymowicz, 2009). Są to konkretne kryteria pozwalające wypowiedzieć się w kwestii tego, co dobre i złe, co słuszne i niewłaściwe.

Wyróżniono zatem dwa sposoby definiowania wartości rodzinnych. Z jednej strony wartości rodzinne oznacza kultywowane w kolejnych pokoleniach jednej rodziny. Z drugiej zaś strony rodzinne wartości to wartości związane z funkcjonowaniem w rolach rodzinnych. W niniejszym opracowaniu autorki zajęły się badaniem związku między wartościowaniem zadań rozwojowych przez młodych dorosłych oraz ich rodziców. Poszukuje się również związku między wartościowaniem zadań rozwojowych a cechami osobowości uznanej za jeden z czynników warunkujących wywiązywanie się z realizacji zadań rozwojowych.

Ocena ważności zadania – wartościowanie zadań rozwojowych

Jak wskazują doniesienia z literatury przedmiotu w ostatnich dekadach zmienia się istotnie hierarchia wartości wyznawanych przez młodych ludzi. Choć z badań z lat 80. wynika, że rodzina pozostaje najwyższą wartością, systematycznie spada liczba zawieranych małżeństw, a wzrasta wskaźnik rozwodów. Spada także ogólny odsetek narodzonych dzieci (Bakiera, Marcinkowska, 1998).

Doniesienia z badań wskazują także, że zmienia się wartościowanie pracy. Badania Topolovej (1994) wskazują jednak, że znacznie wzrosło nie tyle wartościowanie samej pracy, co wartościowanie stabilności zatrudnienia w ciągu lat 1977–1990.

Z kolei badania porównawcze prowadzone w Szwecji i Holandii wskazują, że mimo licznych zmian obserwowanych w systemie wartości mieszkańców tych krajów – wartości związane z warunkami finansowymi pozostają niezmiennie (Roe, Ester, 1999).

Ostatnie badania wskazują jednak, że w polskiej populacji obserwuje się pełną transmisję międzypokoleniową wartości normatywnej przypisywanej większości zadań rozwojowych okresu wczesnej dorosłości (Farnicka, 2009).

Powyższe doniesienia wskazują na konieczność eksploracji problemu wartościowania zadań rozwojowych oraz wskazania, z czym wiąże się przypisywanie poszczególnym zadaniom takiej, a nie innej wartości. Zakłada się bowiem, że od przypisywanej poszczególnym zadaniom wartości zależeć będzie zaangażowanie w jego realizację.

Cel badania

Celem przeprowadzonego badania było poznanie związku między wartościowaniem poszczególnych zadań rozwojowych okresu wczesnej dorosłości przez młodych dorosłych a wartościowaniem tych samych zadań przez ich rodziców oraz poznanie związku wartościowania poszczególnych zadań z cechami osobowości mierzonymi za pomocą Inwentarza Osobowości NEO-FFI autorstwa Paula Costy i Roberta McCrae.

Pytania badawcze i hipotezy

Przedmiotem badań był związek między wartościowaniem zadań rozwojowych wśród młodych dorosłych i ich rodziców oraz związek wartościowania tych zadań z cechami osobowości i wiekiem życia. Problem badawczy został wyrażony w postaci następujących pytań badawczych:

Jak ważne są dla młodych dorosłych kobiet i mężczyzn poszczególne zadania rozwojowe?

Czy zachodzi znacząca korelacja między wartościowaniem poszczególnych zadań rozwojowych przez matki i córki oraz przez ojców i synów?

Czy występuje istotny związek między cechami osobowości a wartościowaniem poszczególnych zadań rozwojowych w każdej z wyżej wymienionych podgrup?

Na podstawie pytań badawczych sformułowano następujące hipotezy ogólne:

- **H1₁**: Występuje istotny związek między wartościowaniem poszczególnych zadań rozwojowych przez matki i córki oraz przez ojców i synów.
- **H1₂**: Występuje istotny związek między cechami osobowości a wartościowaniem poszczególnych zadań rozwojowych w każdej z podgrup.

Na podstawie literatury przedmiotu sformułowano hipotezy szczegółowe dotyczące związku cech osobowości z wypełnieniem zadań rozwojowych i ich wartościowaniem w okresie wczesnej dorosłości. Kierunek hipotez został przyjęty na podstawie teoretycznego opisu funkcjonowania osób w poszczególnych

wymiarach Wielkiej Piątki, prezentowanym przez Costę i McCrae. Wyniki badań empirycznych prowadzone między innymi przez Tyszkową, Obuchowskiego, Ploę i innych badaczy wskazują, że efektywnemu radzeniu sobie, a zatem także wyższemu, jak przypuszczamy, wartościowaniu zadań w określonych sytuacjach sprzyja: niski poziom neurotyczności, wysoki poziom ekstrawersji, otwartości na doświadczenia, ugodowości i sumienności.

Badane zmienne

Zmienną zależną w niniejszym badaniu było wartościowanie zadań rozwojowych okresu wczesnej dorosłości. Do badania użyta została ankieta autorska. Zadaniem badanych było określenie, na ile ważna jest ich zdaniem realizacja poszczególnych zadań rozwojowych, i przyporządkowanie każdemu z nich cyfry od 1 do 5, gdzie 1 oznacza bardzo ważne zadanie, 2 – ważne, 3 – średnio ważne, 4 – nieważne, 5 – zupełnie nieważne. Wartościowaniu podlegały następujące zadania rozwojowe (zgodnie z koncepcją Havighursta): wybór współmałżonka (oznaczane w dalszych analizach cyfrą 1), uczenie się współżycia z współmałżonkiem (2), założenie rodziny (3), wychowanie dzieci (4), prowadzenie domu (5), rozpoczęcie pracy (6), podjęcie obowiązków obywatelskich (7), znalezienie pokrewnej grupy społecznej (8).

Główną zmienną niezależną w omawianym badaniu było wartościowanie zadań rozwojowych okresu wczesnej dorosłości przez rodziców badanego. Do diagnozy wartościowania zadań rozwojowych okresu wczesnej dorosłości użyto analogicznej procedury co badania zmiennej zależnej.

Kolejną zmienną niezależną stanowiły cechy osobowości badane przy użyciu Inwentarza Osobowości NEO-FFI P. Costy, R. McCrae: neurotyczność, ekstrawersja, otwartość na doświadczenie, ugodowość i sumienność (Zawadzki, Strelau, Szczepaniak, Śliwińska, 1998).

Neurotyczność odzwierciedla przystosowanie emocjonalne *versus* emocjonalne niezrównoważenie; skłonność do przeżywania negatywnych emocji (strachu, zmieszania, gniewu, poczucia winy) oraz podatność na stres psychologiczny i sposób radzenia sobie z nim, w tym skłonność do kryzysów i załamania.

Ekstrawersja odnosi się do jakości i ilości interakcji społecznych oraz poziomu aktywności, energii, a także zdolności do doświadczania pozytywnych emocji. Ekstrawersja to zatem ilość i intensywność kontaktów międzyosobowych typowych dla jednostki, a także jej ogólnego poziomu aktywności, potrzeby stymulacji i skłonności do przeżywania pozytywnych i negatywnych uczuć i emocji.

Otwartość na doświadczenie to tendencja do tolerancji i gotowości do eksploracji tego, co nieznanne. Otwartość na doświadczenie wskazuje na tendencję

do pozytywnego wartościowania doświadczeń życiowych, tolerancję na nowość i ciekawość poznawczą.

Ugodowość opisuje nastawienie do innych ludzi (pozytywne lub negatywne) przejawiające się w poziomie altruizmu. Ugodowość wskazuje na jakość kontaktów interpersonalnych jednostki oraz jej ogólne odnoszenie się względem otoczenia, na kontinuum od współczucia po antagonizm w myślach, uczuciach i działaniu.

Sumiennność oddaje stopień zorganizowania, wytrwałości i motywacji jednostki w działaniach zorientowanych na cel (Harwas-Napierała, Trempała, 2005, za: Oleś, 2004).

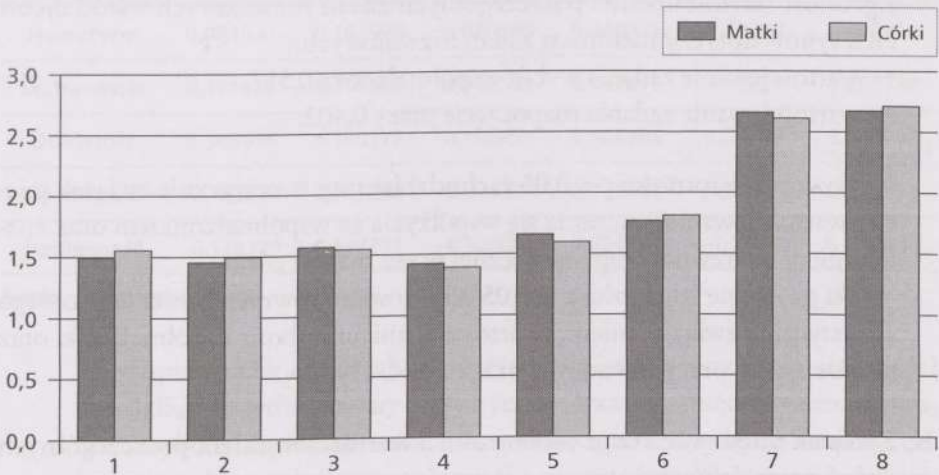
Grupa badana

Grupę badaną stanowili dorośli. Zbadano 134 osoby – 35 kobiet i 32 mężczyzn w okresie wczesnej dorosłości (20–35 lat) oraz matki badanych kobiet i ojców badanych mężczyzn (35 kobiet i 32 mężczyzn w okresie średniej dorosłości).

Analiza wyników badań własnych:

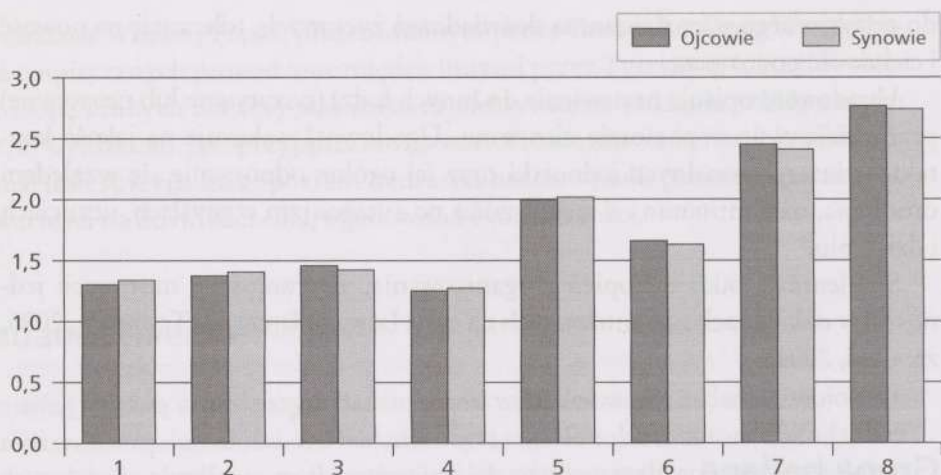
I. Związek między wartościowaniem zadań rozwojowych przez dzieci i ich rodziców

H₁: Istnieje związek między wartościowaniem poszczególnych zadań rozwojowych przez matki i córki oraz przez ojców i synów.

Rysunek 6.1. Wartościowanie zadań rozwojowych przez matki i córki

Źródło: opracowanie własne.

Rysunek 6.2. Wartościowanie zadań rozwojowych przez ojców i synów

Źródło: opracowanie własne.

Zgodność wartościowania poszczególnych zadań rozwojowych wśród matek i ich córek określono za pomocą korelacji porządku rang Spearmana. Oznaczone współczynniki korelacji są istotne na poziomie $p < 0,05$:

- wartościowanie zadania uczenie się współżycia z współmałżonkiem $R = 0,501$,
- wartościowanie zadania znalezienie pokrewnej grupy społecznej $R = 0,478$.

Zgodność wartościowania poszczególnych zadań rozwojowych wśród ojców i ich synów dotyczy natomiast zadań rozwojowych:

- wartościowanie zadania wybór współmałżonka $0,517$,
- wartościowanie zadania rozpoczęcie pracy $0,402$.

Na poziomie istotności $p < 0,05$ zachodzi istotny statystycznie związek między wartościowaniem uczenia się współżycia ze współmałżonkiem oraz znalezieniem pokrewnej grupy społecznej przez matki i córki.

Na poziomie istotności $p < 0,05$ odnotowano również istnienie istotnego statystycznie związku między wartościowaniem wyboru współmałżonki oraz rozpoczęciem pracy zawodowej przez ojców i synów.

II. Związek między cechami osobowości a wartościowaniem poszczególnych zadań rozwojowych

$H1_2$: Występuje istotny związek między cechami osobowości a wartościowaniem poszczególnych zadań rozwojowych w każdej z podgrup.

- Grupa matek młodych dorosłych kobiet

Tabela 6.1. Związek między wartościowaniem wyboru współmałżonka a cechami osobowości w grupie matek młodych dorosłych kobiet

Podsumowanie regresji zmiennej zależnej: wybór współmałżonka (Badanie) $R = .47024947$ $R^2 = .22113456$ Skoryg. $R^2 = .08684742$ $F(5,29) = 1.6467$ p						
	b^*	Bl. std. – z b^*	B	Bl. std. – z b	t (29)	P
Neurotyzm	0,003565	0,189452	0,00097	0,051394	0,01882	0,985114
Ekstrawersja	0,254654	0,176040	0,07906	0,054650	1,44657	0,158740
Otwartość	-0,130681	0,189747	-0,03010	0,043709	-0,68872	0,496476
Ugodowość	0,103331	0,189783	0,02452	0,045043	0,54447	0,590281
Sumienność	0,354897	0,172019	0,06350	0,030780	2,06312	0,048155

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 6.2. Związek między wartościowaniem znalezienia pokrewnej grupy społecznej a cechami osobowości w grupie matek młodych dorosłych kobiet

Podsumowanie regresji zmiennej zależnej: znalezienie pokrewnej grupy społecznej $R = .65114520$ $R^2 = .42399007$ Skoryg. $R^2 = .32467801$ $F(5,29) = 4.2693$ p						
	b^*	Bl. std. – z b^*	B	Bl. std. – z b	t (29)	P
Neurotyzm	0,081937	0,162923	0,020280	0,040324	0,50292	0,618819
Ekstrawersja	0,171416	0,151389	0,048551	0,042879	1,13229	0,266790
Otwartość	0,546976	0,163177	0,114956	0,034294	3,35205	0,002243
Ugodowość	-0,163204	0,163208	-0,035340	0,035341	-0,99998	0,325591
Sumienność	-0,173329	0,147931	-0,028296	0,024150	-1,17168	0,250860

Źródło: opracowanie własne.

W grupie matek młodych dorosłych kobiet, na poziomie istotności $p < 0,05$, zachodzi istotny statystycznie związek między wartościowaniem wyboru współmałżonka a sumiennością oraz wartościowaniem znalezienia pokrewnej grupy społecznej a otwartością. W obu przypadkach wraz ze wzrostem natężenia cechy osobowości wzrasta wartościowanie zadania rozwojowego.

- Grupa młodych dorosłych kobiet

Tabela 6.3. Związek między wartościowaniem wyboru współmałżonka a cechami osobowości w grupie młodych dorosłych kobiet

Podsumowanie regresji zmiennej zależnej: wybór współmałżonka (Badanie 2) $R = .58545046$ $R^2 = .34275224$ Skoryg. $R^2 = .22943366$ $F(5,29) = 3.0247$ p						
	b^*	Bl. std. – z b^*	B	Bl. std. – z b	t (29)	p
Neurotyzm	-0,073131	0,156751	-0,021535	0,046158	-0,46654	0,644313
Ekstrawersja	0,567276	0,220001	0,130460	0,050595	2,57851	0,015265
Otwartość	-0,178014	0,157822	-0,047498	0,042110	-1,12794	0,268591
Ugodowość	0,331537	0,209077	0,081676	0,051507	1,58572	0,123649
Sumienność	-0,407533	0,232694	-0,071341	0,040735	-1,75137	0,090454

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 6.4. Związek między wartościowaniem rozpoczęcia pracy a cechami osobowości w grupie młodych dorosłych kobiet

Podsumowanie regresji zmiennej zależnej: rozpoczęcie pracy $R = .60602586$ $R^2 = .36726734$ Skoryg. $R^2 = .25817550$ $F(5,29) = 3.3666$ p						
	b^*	Bl. std. – z b^*	B	Bl. std. – z b	t (29)	p
Neurotyzm	0,421983	0,153800	0,12920	0,047088	2,74371	0,010310
Ekstrawersja	-0,204589	0,215859	-0,04892	0,051614	-0,94779	0,351068
Otwartość	0,326865	0,154851	0,09068	0,042958	2,11084	0,043527
Ugodowość	-0,198749	0,205141	-0,05091	0,052545	-0,96884	0,340635
Sumienność	0,308973	0,228313	0,05624	0,041555	1,35329	0,186420

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 6.5. Związek między wartościowaniem znalezienia pokrewnej grupy społecznej a cechami osobowości w grupie młodych dorosłych kobiet

Podsumowanie regresji zmiennej zależnej: znalezienie pokrewnej grupy społecznej R = .46396854 R ² = .21526680 Skoryg. R2 = .07996798 F (5,29) = 1.5910 p						
	b*	Bl. std. – z b*	B	Bl. std. – z b	t (29)	p
Neurotyzm	-0,126549	0,171281	-0,046339	0,062718	-0,73884	0,465942
Ekstrawersja	-0,502532	0,240393	-0,143712	0,068747	-2,09046	0,045453
Otwartość	0,346092	0,172450	0,114830	0,057218	2,00691	0,054162
Ugodowość	0,159490	0,228456	0,048859	0,069986	0,69812	0,490663
Sumienność	0,360626	0,254262	0,078502	0,055349	1,41833	0,166753

Źródło: opracowanie własne.

W grupie młodych dorosłych kobiet, na poziomie istotności $p < 0,05$, zachodzi istotny statystycznie związek między wartościowaniem wyboru współmałżonka a ekstrawersją oraz wartościowaniem rozpoczęcia pracy a otwartością i neurotyzmem, a także znalezieniem pokrewnej grupy społecznej a ekstrawersją. We wszystkich przypadkach wraz ze wzrostem natężenia cech osobowości wzrasta wartościowanie zadania rozwojowego.

- Grupa ojcowie młodych dorosłych mężczyzn

Tabela 6.6. Związek między wartościowaniem założenia rodziny a cechami osobowości w grupie ojców młodych dorosłych mężczyzn

Podsumowanie regresji zmiennej zależnej: założenie rodziny R = .54958629 R ² = .30204509 Skoryg. R2 = .16782299 F (5,26) = 2.2503 p						
	b*	Bl. std. – z b*	B	Bl. std. – z b	t (26)	p
Neurotyzm	0,013767	0,187632	0,004026	0,054863	0,07337	0,942070
Ekstrawersja	-0,37896	0,178352	-0,087110	0,040997	-2,12480	0,043271
Otwartość	-0,38902	0,228672	-0,082822	0,048684	-1,70123	0,100831
Ugodowość	0,153374	0,189401	0,033892	0,041853	0,80979	0,425413
Sumienność	0,548970	0,226655	0,081367	0,033594	2,42205	0,022707

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 6.7. Związek między wartościowaniem wychowania dzieci a cechami osobowości w grupie ojców młodych dorosłych mężczyzn

Podsumowanie regresji zmiennej zależnej: wychowanie dzieci R = . 61360463 R ² = . 37651064 Skoryg. R ² = . 25660885 F (5,26) = 3.1402 p						
	b*	Bl. std. – z b*	B	Bl. std. – z b	t (26)	P
Neurotyzm	0,421546	0,177340	0,11495	0,048360	2,37705	0,025097
Ekstrawersja	-0,393219	0,168570	-0,08430	0,036138	-2,33268	0,027676
Otwartość	-0,102657	0,216129	-0,02038	0,042913	-0,47498	0,638766
Ugodowość	-0,005729	0,179012	-0,00118	0,036892	-0,03200	0,974715
Sumienność	0,384507	0,214223	0,05315	0,029613	1,79489	0,084307

Źródło: opracowanie własne.

W grupie ojców młodych dorosłych mężczyzn, na poziomie istotności $p < 0,05$ zachodzi istotny statystycznie związek między wartościowaniem założenia rodziny a sumiennością oraz wartościowaniem wychowania dzieci a neurotyzmem. W obu przypadkach wraz ze wzrostem natężenia wymienionych cech osobowości wzrasta wartościowanie wskazanych zadań. Odnotowano również istotny statystycznie związek między wartościowaniem wychowania dzieci a ekstrawersją. W tym przypadku wraz z obniżaniem się natężenia ekstrawersji wzrasta wartość zadania związane z wychowaniem dzieci.

- Grupa młodych dorosłych mężczyzn

Tabela 6.8. Związek między wartościowaniem prowadzenia domu a cechami osobowości w grupie młodych dorosłych mężczyzn

Podsumowanie regresji zmiennej zależnej prowadzenie domu R = . 50108671 R ² = . 25108789 Skoryg. R ² = . 10706633 F (5,26) = 1.7434 p						
	b*	Bl. std. – z b*	B	Bl. std. – z b	t (26)	P
Neurotyzm	-0,214030	0,207864	-0,073341	0,071228	-1,02966	0,312653
Ekstrawersja	0,179516	0,186991	0,049925	0,052003	0,96003	0,345885
Otwartość	-0,495392	0,222449	-0,149349	0,067063	-2,22699	0,034820
Ugodowość	0,071078	0,200485	0,027710	0,078161	0,35453	0,725802
Sumienność	0,165194	0,184304	0,046692	0,052093	0,89631	0,378311

Źródło: opracowanie własne.

W grupie młodych dorosłych mężczyzn, na poziomie istotności $p < 0,05$, zachodzi istotny statystycznie związek między otwartością a wartościowaniem prowadzenia domu. Wraz ze spadkiem poziomu otwartości zachodzi wzrost wartościowania prowadzenia domu.

Wnioski z badań

Przeprowadzone badania pozwoliły na wyciągnięcie następujących wniosków dotyczących wartościowania zadań rozwojowych przez dorosłych członków rodziny. Pomiędzy matkami i ich młodymi dorosłymi córkami istnieje znacząca zgodność wartościowania zadania uczenia się współżycia ze współmałżonkiem oraz wartościowania zadania znalezienia pokrewnej grupy społecznej. Zgodność wartościowania ojców i synów dotyczyła natomiast dwóch zadań: wybór współmałżonka oraz rozpoczęcie pracy zawodowej.

Zaobserwowano również istotne zależności między wartościowaniem zadań rozwojowych a cechami osobowości osób badanych. W grupie matek młodych dorosłych kobiet zachodzi znacząca korelacja między wartościowaniem wyboru współmałżonka a sumiennością oraz wartościowaniem znalezienia pokrewnej grupy społecznej a otwartością. Wzrost natężenia tych cech osobowości współwystępuje z wyższym wartościowaniem zadań rozwojowych.

W grupie młodych dorosłych kobiet natomiast dostrzega się znaczącą korelację między wartościowaniem wyboru współmałżonka a ekstrawersją oraz wartościowaniem rozpoczęcia pracy a otwartością i neurotyzmem. W obu przypadkach wraz ze wzrostem natężenia cech osobowości wzrasta wartościowanie zadania. Ponadto stwierdzono istotną ujemną korelację między wartościowaniem zadania znalezienia pokrewnej grupy społecznej a ekstrawersją. Wraz ze spadkiem natężenia ekstrawersji wzrasta wartościowanie znalezienia pokrewnej grupy społecznej.

W grupie ojców młodych dorosłych mężczyzn zachodzi istotna dodatnia korelacja między wartościowaniem założenia rodziny a sumiennością oraz wartościowaniem wychowania dzieci a neurotyzmem. Wraz ze wzrostem natężenia tych cech osobowości wzrasta wartościowanie zadania. Występuje także istotna ujemna korelacja między wartościowaniem wychowania dzieci a ekstrawersją. Im niższy poziom ekstrawersji, tym większą wartość przypisuje się wychowaniu dzieci.

W grupie młodych dorosłych mężczyzn rozpoznano istotną ujemną korelację między wartościowaniem prowadzenia domu a otwartością. Wraz ze spadkiem poziomu otwartości wzrasta wartościowanie prowadzenia domu.

Dyskusja wyników

Przyjęte hipotezy badawcze znalazły częściowe potwierdzenie w wynikach badań. Dostrzeżone zależności między wartościowaniem poszczególnych zadań rozwojowych wśród matek i córek wskazują, że kobiety najwięcej uwagi poświęcają relacjom społecznym (Brannon, 2002) i właśnie tej sfery życia w ich przypadku dotyczy transmisja międzypokoleniowa wartościowania zadań rozwojowych. Uzyskane wyniki są również zgodne z doniesieniami z literatury przedmiotu, mówiącymi, że mimo wzrastającej liczby rozwodów nie zmienia się w kolejnych pokoleniach wartościowanie rodziny (Bakiera, Marcinkowska 1998). Zgodność wartościowania zadania, jakim jest wybór współmałżonka w grupie ojców i synów, również potwierdza ustalenia innych badaczy. W przypadku ojców i synów odnotowano także wartościowanie podjęcia pracy zawodowej. Mężczyźni częściej niż kobiety są w rodzinie jedyną osobą pracującą, stąd, jak można przypuszczać, ojcowie uczą swoich młodych synów, jak ważna jest praca. Jest to rezultat zastanawiający. W związku z nim nasuwa się pytanie, czy w warunkach rosnącego bezrobocia wartościowanie znalezienia pracy zawodowej nie powinno wzrastać? Wynik badań wskazuje na przewagę oddziaływań rodziny nad oddziaływaniami szerszego kontekstu społeczno-ekonomicznego w sferze zadań rozwojowych.

Wyniki dotyczące zależności pomiędzy cechami osobowości a wartościowaniem zadań rozwojowych są w większości zgodne z założeniami oraz znajdują potwierdzenie w teoretycznej konstrukcji poszczególnych wymiarów osobowości. Wśród wyników znalazło się jednak kilka zależności wymagających omówienia.

Pierwszą z nich jest związek między sumiennością a wyborem współmałżonka wśród matek młodych dorosłych kobiet. Być może wspomniana zależność wiąże się z popularnym stereotypem kobiety – strażniczki ogniska domowego. W poprzednich pokoleniach sumiennosc mogła być w większym stopniu wiązana z wypełnianiem przez kobiety obowiązków rodzinnych, niż obowiązków zawodowych czy obywatelskich.

W grupie młodych dorosłych kobiet interesującą zależność ujawniono między neurotyzmem a wartościowaniem podjęcia pracy zawodowej. Osoby o wysokim poziomie neurotyzmu słabiej radzą sobie ze zmieniającymi się warunkami życiowymi i przez to odczuwają silniejszy stres i wyżej wartościują warunki stabilne, a zatrudnienie stabilizuje ich położenie życiowe. Interesujący jest też związek między niskim poziomem ekstrawersji a wysokim wartościowaniem znalezienia pokrewnej grupy społecznej. Dla osób ekstrawertywnych znalezienie pokrewnej grupy społecznej prawdopodobnie nie stanowi takiego wyzwania

nia, jak dla introwertyków i w związku z powyższym niżej cenią zadanie, jakim jest znalezienie pokrewnej grupy społecznej. Znalezienie i wybór grupy przyjaciół nie stanowi dla nich bowiem tak dużego wyzwania. Jak mówi drugie prawo Yerksa-Dodsona, im zadanie jest łatwiejsze do wykonania, tym słabsza motywacja wystarcza do jego realizacji. Im trudniejsze zadanie, tym poziom motywacji musi być wyższy (Franken, 2005).

Ostatnim wynikiem wymagającym omówienia są zależności między ekstrawersją i otwartością a wartościowaniem zadań rozwojowych w obu grupach mężczyzn. Wśród ojców młodych dorosłych mężczyzn im niższy poziom ekstrawersji, tym większą wartość przypisuje się wychowaniu dzieci, natomiast wśród młodych dorosłych mężczyzn wraz ze spadkiem poziomu otwartości wzrasta wartościowanie prowadzenia domu. Obie zależności można wyjaśnić faktem, że wysoki poziom ekstrawersji i otwartości można wiązać raczej z aktywnościami zawodowymi czy towarzyskimi, a nie domowymi. Osoby ekstrawertywne mają silną potrzebę przebywania wśród innych ludzi, a otwarte na doświadczenie aktywnie poszukują nowych bodźców (Harwas-Napierała, Trempała, 2005, za: Oleś, 2004). Zgodnie z uzyskanymi wynikami, niski poziom wspomnianych cech osobowości może skutkować silniejszym zaangażowaniem się w życie rodzinne.

Autorki zdają sobie sprawę, że prezentowane badania stanowią zaledwie punkt wyjścia do systematycznej eksploracji problematyki wartościowania zadań rozwojowych przez współczesnych dorosłych.

Bibliografia

- Bakiera L., Marcinkowska, (1998), *Niektóre czynniki zagrażające trwałości małżeństwa i rodziny*, „Forum Psychologiczne”, 2.
- Brannon L., (2002), *Psychologia rodzaju*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk.
- Brzezińska A. (red.), (2005), *Psychologiczne portrety człowieka*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk.
- Brzezińska A., (2002), *Dorosłość – szanse i zagrożenia dla rozwoju*, [w:] *Szanse i zagrożenia rozwoju w okresie dorosłości*, Brzezińska A., Appelt K., Wojciechowska J., Wydawnictwo Fundacji Humaniora, Poznań.
- Diagnoza społeczna 2009*, http://www.diagnoza.com/pliki/raporty/Diagnoza_raport_2009.pdf.
- Farnicka M., (2010), *Transmisja międzypokoleniowa w rodzinie w zakresie realizacji wybranych zadań rozwojowych okresu wczesnej dorosłości*, (niepublikowana rozprawa doktorska), Bydgoszcz.

- Franken R., (2005), *Psychologia motywacji*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk.
- Giddens A., (2008), *Konsekwencje nowoczesności*, Wydawnictwo UJ, Kraków.
- Gurba E., (2005), *Wczesna dorosłość*, [w:] *Psychologia rozwoju człowieka. Tom 2. Charakterystyka okresów życia*, Harwas-Napierała B., Trempała J. (red.), Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Harwas-Napierała B., Trempała J. (red.), (2005), *Psychologia rozwoju człowieka. Charakterystyka okresów życia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Havighurst R., (1981), *Developmental Tasks and education*, Longmans, New York.
- Jarymowicz, (2009).
- Lazarus R., Folkman S., (1984), *Stress, Appraisal, and Coping*, Springer, New York.
- Liberska H., (2004), *Perspektywy temporalne młodzieży. Wybrane uwarunkowania*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań.
- Liberska H., Matuszewska M., (2006), *Role małżeńskie w procesie rozwoju dorosłych*, [w:] *Wybrane aspekty rozwoju społecznego człowieka w ciągu życia*, Liberska H. (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- Łoś Z., (1997), *Niektóre uwarunkowania realizacji zadań przez podmiot*, [w:] *Psychospołeczne aspekty rozwoju człowieka*, Rostowski J., Rostowska T., Janicka I., Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Newman B., Newman P., (1979), *Development through life. A psychosocial approach*, Homewood, THE DORSEY PRESS, Illinois.
- Obuchowski K., Paluchowski W. (red.), (1982), *Efektywność i osobowość*, Ossolineum, Wrocław.
- Ogińska-Bulik N., Juczyński Z., (2008), *Osobowość, stres, a zdrowie*, Difin, Warszawa.
- Pietrasieński Z. (red.), (1990), *Rozwój człowieka dorosłego*, Wydawnictwo Wiedza Powszechna, Warszawa.
- Przetacznik-Gierowska M., Tyszkowa M., (2000), *Psychologia rozwoju człowieka. Zagadnienia ogólne*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Roe R.A., Ester P., (1999), *Values and work – Special Issue. Applied Psychology*, „An international Review”, 48 (1).
- Rokeach, (1973), *The Nature of Human Values*, Free Press, New York.
- Sęk H., (1991), *Psychologiczna prewencja jako obszar badań i zastosowań*, [w:] *Zagadnienia psychologii prewencji*, Sęk H., Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań.
- Siciński A. (red.), (1976), *Styl życia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Soińska L., (2002), *Samoocena a realizacja celów rozwojowych w dorosłości*, [w:] *Zadania i role społeczne w okresie dorosłości*, Appelt K., Wojciechowska J., Wydawnictwo Fundacji Humaniora, Poznań.
- Topalova V., (1994), *Changes in the attitude to work and unemployment during the period of social transition*, [w:] *Psychosocial aspects of employment: European perspectives*, Roe R.A., Russinova V. (red.), Tilburg University Press, Tilburg.
- Turner J., Helms D., (1999), *Rozwój człowieka*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa.

- Tyszkowa M., (1972), *Problemy psychologicznej odporności dzieci i młodzieży*, Nasza Księgarnia, Warszawa.
- Tyszkowa M., (1977), *Aktywność i działalność dzieci i młodzieży*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa.
- Tyszkowa M., (1990), *Zdolność, osobowość i działalność uczniów*, PWN, Warszawa.
- Waldowski K., (2002), *Realizacja zadań rozwojowych na przełomie późnej adolescencji i wczesnej dorosłości*, [w:] *Szanse i zagrożenia rozwoju w okresie dorosłości*, Brzezińska A., Appelt K., Wojciechowska J. (red.), Wydawnictwo Fundacji Humaniora, Poznań.
- Zalewska A., (1999), *Typy zadowolenia z życia a system wartościowania*, „Forum psychologiczne”, tom 4, nr 2.
- Zawadzki B., Strelau J., Szczepaniak P., Śliwińska M., (1998), *Inwentarz osobowości NEO-FFI Costy i McCrae. Adaptacja polska. Podręcznik*, Pracownia Testów Psychologicznych PTP, Warszawa.